

5. května 2016
Praha

Posudek disertační práce PhDr. Adély Petruželkové Sebrané spisy Jana Patočky jako ediční problém

V základní rovině sleduje práce Adély Petruželkové vydavatelskou situaci Patočkova díla, resp. proměny vydávání filosofova odkazu od jeho smrti dodnes – zachycuje tak, jak byla edičně interpretována struktura Patočkova díla. Popisuje publikační historii od samizdatového Archivního souboru prací Jana Patočky (1977–1989) po Sebrané spisy Jana Patočky, jež vycházejí v nakladatelství Oikoymenh od roku 1996 podnes, přičemž se zabývá také samizdatovými edicemi pořízenými ještě za autorova života, samizdaty mimo Archivní soubor, exilovými vydáními i cizojazyčnými soubory a samostatnými vydáními po roce 1989. Hlavní pozornost ovšem věnuje oběma souborům. Analyzuje též diskuse, které byly nad edicemi díla Jana Patočky vedeny mezi editory souboru, další rozvrhy – jak ten z období ještě za života Jana Patočky (P. Rezek a J. Němec), který třemi svazky Umění a filosofie vlastně, jak Petruželková dokládá, založil koncepci řady a rozvržení na tematické svazky, tak např. nerealizované koncepce exilových spisů (J. Němec, I. Chvatík, P. Kouba, M. Petříček), i důležité kritické ohlasy, jež nad souborem zazněly (F. Karfík). Těžištěm zájmu jsou vedle zmíněných ostatních edic především dvojí sebrané spisy: samizdatové a tištěné, jejichž koncepce je zkoumána z několika perspektiv a v závěru komparována po stránce kompozice i dalšího edičního zpracování. V tomto ohledu práce poskytuje dobrou orientaci po rozloze problému, prověřuje a doplňuje bibliografii, usouvztažňuje jednotlivé vydavatelské počiny co se týče jejich rozvržení.

V tomto plánu tedy jen jedna drobná poznámka. Na rovině analýzy vydavatelských peripetií je z našeho pohledu možné nahlížet průběh exilové diskuse i jinak. Autorka hovoří o tom, že diskuse v časopisu Acta vedla k přijetí, resp. „obhájení“ (srov. např. s. 117) tzv. Projektu II od I. Chvatíka a P. Kouby. Druhý příspěvek obou editorů Patočkových spisů ovšem není jen obhajobou předložené koncepce a odmítnutím Kohákem navrhovaných takřkajíc vybraných spisů, ale je v několika bodech de facto přistoupením na požadavky po větší míře přístupnosti. Popularizační a pragmatická kritéria vedou zde k vyřazení variant, což se pak promítlo i do prvního svazku Péče o duši (cf. též Karfíkova recenze poukazující k obsahové redukci svazku).

Obě řady jsou ve své koncepci podmíněny tím, jak jejich editoři chápou, co to vlastně je souborné vydání, jakou má funkci, ke komu se obrací, jaké jsou jeho náležitosti a v jakém vztahu je souborná edice k dílu vydávaného autora. Tato kritéria se dostávají často do rozporu a vzniká kompromisní pojetí, což samo o sobě není snad negativem. Obě koncepce např. spojuje tematické uspořádání, které bylo, jak se ukazuje, považováno zúčastněnými za vhodné, odpovídající jakoby struktuře Patočkova díla. Jak ale Adéla Petruželková podotýká, je tato podoba „ve skutečnosti [...] jen určitý klíč ke zpřístupnění díla čtenáři, jež editoři považovali za nejuniverzálnější, nejsrozumitelnější“ (s. 114),¹

---

¹ Jinde však sama volí formulaci, že tematicky vymezený svazek „dobře koresponduje s vlastnostmi filosofova díla jako celku.“

problematizované je toto členění editory Sebraných spisů, ale podle dokladů v práci „jen v náznacích“ (tamtéž). V celé práci je tak přezkoumávána, alespoň jak tomu rozumím já, vhodnost tematického řazení pro pořádání takového souboru. Jsou zde s Karfíkem vyznačeny problémy s hodnotovým členěním a jsou tu ukázány problémy v nesouladu intence spisů (tj. být podkladem pro další pozdější čtenářské výbory) a kompozicí tematicky vymezených svazků, jež se zdají být vhodné především pro „pro představení určitého výseku díla Jana Patočky. Autorka pokračuje: „Má-li být na tematické svazky rozčleněna souborná řada usilující o úplnost, kladou tomu do jisté míry odpor jednak práce tematicky indiferentní a heterogenní, jednak celé oblasti díla, u nichž se nabízí variantní řešení“ (s. 76). Ukazuje se, jak koncepci svazků ASJP ovlivňuje „dobové klima“ (s. 38), v jiných případech je spolupodmiňuje (zařazení Textů k Chartě) i jak na ně působí „spontánní, intuitivní pojetí celého projektu a zvláště nekoordinovaného průběhu vydávání“ (s. 39). Chronologický princip uspořádání nepovažují editoři SSJP „vzhledem ke studiu Patočkovy domácí recepce a vzhledem ke struktuře Patočkova díla [...] za přiměřený,“ podle nich by „sloužil výhradně vědeckým účelům, nikoli širšímu čtenářskému zpřístupnění“ (s. 114). – Zde je tedy, jestli dobře rozumím (za sebe bych v práci ocenil jasnější formulace nebo resumování jednotlivých analýz), jeden z rozporů mezi funkcemi, které chtějí spisy plnit. Přitom, jak se i v práci cituje, je široce akceptováno pojetí díla Jana Patočky jako jakéhosi „work in progress“ či psaní jako procesu myšlení,² jemuž by právě odpovídalo chronologické uspořádání. To by řešilo i mnohé další problémy, které vnášejí pomocná kritéria uspořádání spisů: zda byl/nebyl text publikován (s. 120), zda je či není hotový a kritéria hodnotová: centrum × periferie. Jak práce přesvědčivě dokládá, jsou tato kritéria uplatňována nesystematicky, bez jasného vysvětlení se oddělují texty hodnotnější v hlavním textu a vedlejší v přílohách (s. 115) – tím se do SSJP dostává arbitrárnost, potlačuje se vnitřní dynamika filosofova díla a komplikuje se pak ještě dále naplnění základní funkce spisů být bází pro další tematické výbory.

Jestliže tato problematika je v práci jasně sledována, již méně zřetelný je, alespoň pro mě, záměr, signalizovaný na začátku práce, sledovat „jak edice koresponduje s pramenným materiálem a jaký obraz autorova díla utváří“ (s. 7). Ne že by se práce tomuto tématu vyhýbala (srov. např. formulaci: „v zásadě chronologicky je členěn oddíl Péče o duši; na rozhraní mezi svazky je vidět, jak je ráz díla Jana Patočky, resp. jeho pozůstalosti ovlivněn společenskopolitickou situací“ /s. 35/), ale nedospívá zde k jasným závěrům.

Hledání funkce spisů se projevuje i v kolísání mezi atributy *kritický – čtenářský*, které jsou editory spisů kladeny do opozice. Archivní soubor je zas charakterizován jako „kriticko-diplomatický“ či „studijní“ (s. 24). Adéla Petruželková se k tomu tématu vyjadřuje soustředěně v závěrečné části, která tvoří spíše jakýsi postscript nežli funkční závěr – ten z mého pohledu práci poněkud schází. Konstatuje zde, že proti řekněme u nás běžnému vydavatelskému systému, jenž pracuje zaprvé s opozicí založenou dle uvažovaného čtenáře a dělí edice na čtenářské versus vědecké, a zadruhé s opozicí danou způsobem zpracování a rozděluje edice na kritické versus substandardní nekritické, tvoří oba soubory jinak definovaný systém. Jestliže se v rámci naší tradice atribut „kritický“ chápe jako soubor nároků na zpracování textu, tj. toho, co je potřeba s textem udělat, aby byl *ustaven*, tedy aby byl jeho smysl kriticky ověřen z perspektivy

---

² V literatuře je umístěno množství položek francouzské genetické kritiky, které nicméně nebyly – a zdá se, že by se to pro Patočkovu psaní zvláště hodilo –, uplatněny.

geneze, z perspektivy kontextu (aparát/komentáře) a z perspektivy znění (ediční zpracování), editoři samizdatové edice uvažují, jak ukazuje Petruželková, že kritické vydání je totožné s vydáním vědeckým. Jedná se ovšem o běžné ztotožnění kritického vydání s vědeckým, jež vypovídá jen o propojení problému adresáta edice s metodou přípravy textu. Pro editory je základní, jak se postaví k cizojazyčným originálům, k fragmentům a náčrtům (s. 104),³ k neautorizovaným přepisům nahrávek – to pro ně konstituuje edici jako kritickou, tj. de facto pro ně určenou odborníkům.

Z hlediska těchto editologických kategorií je nejasná formulace, podle níž pro AS platí, že „kritickému vydání odpovídá nebo se blíží ediční zpracování v těch případech, kde k tomu povaha pramenů zavdala příčinu. V ostatních svazcích je ediční aparát minimální“ (s. 33) – může ovšem povaha pramenů nezavdat příčinu ke kritickému vydání? Každý pramen je přece možné vydat kriticky, nebo jej jen přetisknout, nebo ne?

Na závěr několik slov z jiné perspektivy. V období po roce 1989 se uvažovalo o knižních vydáních samizdatových edic jakoby – hlavně u těch náročněji koncipovaných – stačilo uskutečnit jednoduchou operaci: samizdatové knihy znovu přepsat a publikovat. Tato představa o bezproblémovém převodu z jednoho způsobu publikování k odlišnému, řekněme standardnímu zveřejnění tiskem se nenaplnila. Skutečnost, jak bylo s původními samizdaty edičně nakládáno, byla často složitější. Důvody je možné hledat na mnoha rovinách – zmiňme alespoň problémy kapacitní, organizační, problémy vyvolané proměnou nakladatelské struktury či těžkosti finanční. Jednou ze zásadních příčin jsou však snad i specifika samizdatu jako takového – nejde ani tak o podmínky technické, ale hlavně o podmínky, jak byly samizdatové edice komunikovány, tj. v důsledku ke komu se obracely a jak si tedy jejich editoři konstruovali představu o jejich uživateli. Proměny vlastní ediční práce v samizdatu a v období po roce 1989 jsou tedy další otázkou, před níž nás tato práce staví.

Předkládanou práci jsem doporučuji k obhajobě.

Mgr. Michal Kosák, Ph.D.

---

³ Adéla Petruželková poznamenává, že editoři si neustavili jasné pojmosloví a pracují s ním volně. To je problém celé české textologie, která v žádné z domácích příruček nedospěla k systému, který by byl funkční, srov. např. relativní vymezení verze a varianty. Je vždy otázka, zda tyto pojmy definovat pro každou situaci znovu, nebo jestli se pokusit vytvořit funkční pojmový systém.